

Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ

Σπύρος Α. Μοσχονάς

Αρχές της νεότερης γλωσσολογίας

27/3 & 3/4/2025

Φυλλάδιο 4b: Γενικά χαρακτηριστικά των φυσικών γλωσσών

Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Ε.Μ.Μ.Ε.
Εαρινό εξάμηνο 2023
Σ. Α. Μοσχονάς, Γενική Γλωσσολογία

27/3/2025

Αρχές της νεότερης γλωσσολογίας

- A. Η γλωσσολογία είναι περιγραφική, όχι ρυθμιστική (κανονιστική) επιστήμη**
- Ο/η γλωσσολόγος ενδιαφέρεται για όλες τις γλώσσες («ποικιλίες»)
 - Δεν υπάρχουν ανώτερες και κατώτερες, φτωχές και πλούσιες γλώσσες
 - Ο/η γλωσσολόγος αποφεύγει τον αξιολογικό χαρακτηρισμό των δεδομένων που εξετάζει, αλλά λαμβάνει υπόψη τους τις αξιολογήσεις των άλλων
 - Σωστό-λάθος; Κατάλληλο-ακατάλληλο; Γλωσσικές μεταβλητές
- A'. Πλήρης και ανεπιφύλακτη αποδοχή της γλωσσικής ποικιλότητας**

Φτωχές γλώσσες:

Οι γλώσσες pidgin είναι βοηθητικοί γλωσσικοί κώδικες που μιλούνται από ανθρώπους που δεν έχουν κοινή γλώσσα, κυρίως για εμπορικές συναλλαγές. Χαρακτηρίζονται από απλουστευμένη γραμματική και περιορισμένο λεξιλόγιο. Παραδείγματα από Tok Pisin (Παπούα, Νέα Γουινέα):

pul bilong kanu	'κουπί'	[kanu = 'κανό']
pul bilong pisin	'φτερό'	[pisin = 'πουλί']
pul bilong pis	'περύγιο'	[pis = 'ψάρι']

Οι γλώσσες pidgin εξελίσσονται σε κρεολές (= γλώσσες pidgin που έχουν αποκτήσει «φυσικούς», μητροδιδάκτους ομιλητές). Στάδια κρεολοποίησης (Tok Pisin):

baimbai yu go (< αγγλ. by and by) → bambai yu go → bai yu go → yu bai go → yu bəgo

Σχολιάστε το σύστημα αριθμών στην Tok Pisin: mi (ενικός: εγώ), mitupela (δυσδικός: αυτός/ή κι εγώ), mitripela (τριάδικός: αυτοί οι δύο και εγώ), mipela (πληθυντικός: όλοι αυτοί και εγώ) [pela/pla < αγγλ. fellow].

B. Προτεραιότητα του προφορικού λόγου έναντι του γραπτού

- Φυλογενετική προτεραιότητα
- Οντογενετική προτεραιότητα
- Γνωστική-μαθησιακή προτεραιότητα
- Δομική προτεραιότητα
- Λειτουργική προτεραιότητα του γραπτού λόγου (;)
- Σημασία του γραπτού λόγου στην τυποποίηση γλωσσών. Ο γραπτός λόγος ως πρότυπο

Γ. Προτεραιότητα της συγχρονικής περιγραφής έναντι της διαχρονικής

- Η ιστορική περιγραφή προϋποθέτει σύγκριση δύο συγχρονιών
- Γνωστική-μαθησιακή προτεραιότητα: η κατανόηση της σημασίας.
- Η ετυμολογική πλάνη

Γλωσσική εξέλιξη και ποικιλότητα (de Saussure, *Μαθήματα*, σ. 225):

Lat. **calidum** calidu caldu cald tʃalt tʃaut ʃaut
calidu > caldu > cald > tʃalt > tʃaut > ʃaut > ʃot > ʃo (=Fr. **chaud**)

Περιγραφική, όχι ρυθμιστική επιστήμη

- A. Η γλωσσολογία είναι περιγραφική, όχι ρυθμιστική (κανονιστική) επιστήμη
 - » Ο/η γλωσσολόγος ενδιαφέρεται για όλες τις γλώσσες («ποικιλίες»)
 - » Δεν υπάρχουν ανώτερες και κατώτερες, φτωχές και πλούσιες γλώσσες
 - » Ο/η γλωσσολόγος αποφεύγει τον αξιολογικό χαρακτηρισμό των δεδομένων που εξετάζει, αλλά λαμβάνει υπόψη τους τις αξιολογήσεις των άλλων
 - » Σωστό-λάθος; Κατάλληλο-ακατάλληλο; Γλωσσικές μεταβλητές

Α'. Πλήρης και ανεπιφύλακτη αποδοχή της γλωσσικής ποικιλότητας

γλώσσα νέων

*διαφορετικά είδη (genres)
στα ΜΜΕ*

*διαφορετικές ορθογραφίες
(μονοτονικό, πολυτονικό,
greeklish)*

Φτωχές γλώσσες;

- » Οι **γλώσσες pidgin** είναι βοηθητικοί γλωσσικοί κώδικες που μιλιούνται από ανθρώπους που δεν έχουν κοινή γλώσσα, κυρίως για εμπορικές συναλλαγές. Χαρακτηρίζονται από απλουστευμένη γραμματική και περιορισμένο λεξιλόγιο.

Παραδείγματα από Tok Pisin (Παπούα, Νέα Γουϊνέα):

- » pul bilong kanu 'κουπί' [kanu = 'κανό']
- » pul bilong pisin 'φτερό' [pisin = 'πουλί']
- » pul bilong pis 'πτερύγιο' [pis = 'ψάρι']

Φτωχές γλώσσες;

- » Οι γλώσσες pidgin εξελίσσονται σε **κρεολές** (= γλώσσες pidgin που έχουν αποκτήσει «φυσικούς», μητροδίδακτους ομιλητές).

Στάδια κρεολοποίησης (Tok Pisin):

- » baimbai yu go (< αγγλ. by and by) → bambai yu go → bai yu go → yu bai go → yu bəgo
- » Σχολιάστε το σύστημα αριθμών στην Tok Pisin: mi (ενικός: εγώ), mitupela (δυναδικός: αυτός/ή κι εγώ), mitripela (τριαδικός: αυτοί οι δύο και εγώ), mipela (πληθυντικός: όλοι αυτοί και εγώ) [pela/pla < αγγλ. fellow].

B. Προτεραιότητα του προφορικού λόγου έναντι του γραπτού

- » Φυλογενετική προτεραιότητα
 - » Οντογενετική προτεραιότητα
 - » Γνωστική-μαθησιακή προτεραιότητα
 - » Δομική προτεραιότητα
-
- » Λειτουργική προτεραιότητα του γραπτού λόγου (;)
 - » Σημασία του γραπτού λόγου στην τυποποίηση γλωσσών. Ο γραπτός λόγος ως πρότυπο

- Γ. Προτεραιότητα της συγχρονικής περιγραφής έναντι της διαχρονικής
 - » Η ιστορική περιγραφή προϋποθέτει σύγκριση δύο συγχρονιών
 - » Γνωστική-μαθησιακή προτεραιότητα: η κατανόηση της σημασίας.

Η «ετυμολογική πλάνη» (etymological fallacy)

- » αλήθεια < αρχαία ελληνική ἀλήθεια < ἀληθής < α- στερητικό + λήθη
- » άνθρωπος < άνω + θρώσκω (παρετυμολογία)

Γλωσσική εξέλιξη και ποικιλότητα

Γλωσσική εξέλιξη και ποικιλότητα (de Saussure, Μαθήματα, σ. 225):

Lat. *calidum*

calidu > *caldu*

calidu

caldu

cald >

cald

t|alt >

t|alt

t|aut >

t|aut

|aut

|ot >

|o (=Fr. *chaud*)

Σχολιάστε: Περιγραφικός ή ρυθμιστικός κανόνας;

«Ας γίνουμε όμως πιο συγκεκριμένοι.

Ακριβώς στη λέξη που χρησιμοποίησα μόλις τώρα, ο εκφωνητής της τηλεόρασής μας –μπορεί κανείς να είναι απόλυτα βέβαιος– θα πει συγκεκριμένος αντί για το ορθό συγκεκριμένος· ακριβώς όπως θα πει [...]: συγγραφέας ή άγγελος, αγάθι, φεγάρι, Βαγέλης, Αγλία, πέδε, παδού, πάδοτε, πενήδα, αδί, νεροποδή, φαδασία, έδαση — «χαμηλώστε την έδαση του ραδιοφώνου σας!» –, «συνεχίζομαι έδονες οι προσπάθειες», κινούμαι, αδαποκρίνομαι, απαδώδας, και πολλά πολλά άλλα.

[...] Υπάρχει άραγε κάποιος *κανόνας* που να μας διδάσκει ποιο είναι σε κάθε περίπτωση το σωστό; Και βέβαια υπάρχει. Ας τον παρακολουθήσουμε λοιπόν.

Οι φθόγγοι {μπ} (=b), {γκ} (=g), {ντ} (=d) – λέει ο κανόνας – προφέρονται δίχως κανέναν ρινικό ήχο μπροστά τους πρώτα πρώτα *στην αρχή των λέξεων*. Έτσι θα πω: βαίνω, γρεμός, δροπή. Με τον ίδιο τρόπο θα προφέρω τους φθόγγους αυτούς και στο εσωτερικό των λέξεων – προσέξτε! – ύστερα από *σύμφωνο*. Έτσι θα πω: βάρβας, αργό, καθαρίνα. Ίδια είναι η προφορά των φθόγγων αυτών στο εσωτερικό των λέξεων και ανάμεσα σε φωνήεντα, *αν η λέξη είναι ξενική*. Θα πω λοιπόν: καραρίνα, καθαρίνα, Γιουγοσλαβία, αδίο. Αντίθετα, στις *ελληνικές λέξεις*, αν οι φθόγγοι βρεθούν, στο εσωτερικό αυτών των λέξεων, ανάμεσα σε δύο φωνήεντα, η προφορά τους είναι τέτοια ώστε πριν από τους φθόγγους αυτούς να ακούγεται ένας ρινικός ήχος. Έτσι θα πω: έμβορος, έμβειρος, όχι έβειρος, σφίnga, όχι σφίga, λαρύνγι, όχι λαρύγι, ένδονος, όχι έδονος, κλπ. κλπ.

[...] Όταν λοιπόν εμείς φέρνουμε στη δική μας γλώσσα τις ξενικές λέξεις [...], οφείλουμε να είμαστε προσεκτικοί και να τις προφέρουμε [...] με την προφορά που έχουν στη γλώσσα από την οποία τις παίρνουμε. Έτσι, θα πρέπει να λέμε και εμείς βίδεο, όπως το λένε κι εκείνοι, και όχι βίνδεο, [...] στούδιο, και όχι στούνδιο, μόδους βιβένδι, [...] και όχι μόνδους βιβένδι, μονέλο, όχι μονδέλο, Ιν-τεραμέρικαν, όχι Ινδεραμέρικαν ή Ιδεραμέρικαν [...]

[...] είναι λίγο να μάθει κανείς να μην εκτίθεται στα μάτια των άλλων λέγοντας, ή γράφοντας, με όποιον τρόπο αυτός θέλει τις λέξεις τους;»

Δ. Λυπουρλής, Γλωσσικές παρατηρήσεις: Από την καθαρεύουσα στη δημοτική, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1994, σσ. 33-36.

Σχολιάστε:

1. Η γραμματική είναι συστηματικός τρόπος καλλιέργειας της γραπτής έκφρασης
2. Τα φωνήεντα της νέας ελληνικής είναι: α) 7 β) 5
γ) 9.
3. Η ελληνική είναι φτωχότερη γλώσσα από τα ρωσικά, γιατί έχει λιγότερα φωνήματα
4. Η ελληνική γλώσσα έγινε φτωχότερη με την καθιέρωση του μονοτονικού
5. Αφού δεν υπάρχουν φτωχές και πλούσιες γλώσσες, η γλώσσα των Μαυροπόδηδων έχει εξίσου πλούσιο φιλοσοφικό λεξιλόγιο με της ελληνικής
6. Η ελληνική είναι η μόνη «νοηματική» γλώσσα, στην οποία η σχέση σημαίνοντος-σημαινομένου είναι «φυσική»: όλες οι άλλες γλώσσες είναι «συμβατικές»

Σχολιάστε

7. Οι διάλεκτοι δεν έχουν κανόνες
8. Μόνο με την ανθρώπινη γλώσσα μπορούμε να μιλήσουμε για κάτι απόν
9. Η γλωσσολογία διδάσκει τη σωστή χρήση των λέξεων
10. Γλωσσολογία είναι η επιστήμη που τη συμβουλευόμαστε για να μάθουμε τι είναι σωστό και τι είναι λάθος στη γλώσσα
11. Οι κανόνες της γραμματικής μάς λένε πώς να γράφουμε σωστά ελληνικά
12. Η ετυμολογία διδάσκει την κανονική σημασία των λέξεων· πρέπει να μάθουμε την ιστορία μιας λέξης αν θέλουμε να ξέρουμε τι πραγματικά σημαίνει η λέξη αυτή
13. Η ετυμολογία μιας λέξης φανερώνει τη βαθύτερη σημασία της λέξης

Σχολιάστε:

- 14. Η «γλώσσα» των μελισσών έχει διπλή άρθρωση
- 15. Η νοηματική δεν είναι γλώσσα, α) λόγω του μη φωνητικού της χαρακτήρα και β) λόγω της προτεραιότητας του προφορικού λόγου
- 16. Μια γλώσσα είναι το σύνολο των λέξεών της
- 17. Αφού η γλώσσα αποτελείται από συμβάσεις, ο καθένας μπορεί να μιλάει και να γράφει όπως θέλει.

Fromkin, Rodman, Hyams, *Εισαγωγή στη μελέτη της γλώσσας*, κεφ. 1, 10 (επιλεκτικά).

Λεκάκου, Τοπιντζή, *Εισαγωγή στη Γλωσσολογία*, κεφ. 13.

Σ. Α. Μοσχονάς, «Προκαταλήψεις για τη γραφή και την ορθογραφία»: «Η προτεραιότητα του προφορικού λόγου».

Χάρης, *Δέκα μύθοι για τη γλώσσα*.

J. Lyons, *Εισαγωγή στη Θεωρητική Γλωσσολογία*, κεφ. 1: «Γλωσσολογία: Η επιστημονική μελέτη της γλώσσας».

Ει. Φιλιππάκη-Warburton, *Εισαγωγή στη Θεωρητική Γλωσσολογία*, κεφ. 1: «Εισαγωγικά».

Θ. Παυλίδου, *Επίπεδα Γλωσσικής Ανάλυσης*, κεφ. 1: «Εισαγωγή».

Για μελέτη (προηγούμενες παραδόσεις)

1. λίγη ιστορία.pdf

Νεότερη γλωσσολογία

10 μύθοι για τη γλώσσα.pdf

Δέκα μύθοι για τη γλώσσα

10 μύθοι για τη γλώσσα.zip

Δέκα μύθοι για τη γλώσσα

Benveniste.pdf

E. Benveniste

Jakobson.pdf

Jakobson, "Γλωσσολογία και ποιητική"

Martinet, double_articulation.pdf

Martinet, Η διπλή άρθρωση του λόγου

Prieto.articulations.pdf

Prieto, αρθρώσεις σημειωτικών κωδίκων

[Pullum Eskimo Vocabulary Hoax.pdf](#)

G. Pullum, The Great Eskimo Vocabulary Hoax

Saussure_circuit.pdf

F. de Saussure, κύκλωμα ομιλίας

Saussure.sign.pdf

F. de Saussure, περί σημείων

The story of Genie, by Geoff Rolls.pdf

Η ιστορία της Τζίνι

Μοσχονάς 2001. Η προτεραιότητα του προφορικού λόγου.pdf

Η προτεραιότητα του προφορικού λόγου

Μοσχονάς, Προκαταλήψεις για τη γραφή και την ορθογραφία.pdf

Σ. Μοσχονάς, Προκαταλήψεις για τη γραφή και την ορθογραφία